

Sygn. akt III CSK 291/10

POSTANOWIENIE

Dnia 3 czerwca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Jan Górowski (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z wniosku A. C.

przy uczestnictwie A. Ż.

o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po A. Ż.,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 3 czerwca 2011 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika

od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 13 maja 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

A. C. w dniu 19 czerwca 2007 r. wniosła o zmianę postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 31.01.1989 r. stwierdzającego nabycie spadku po A. Ż. na podstawie ustawy poprzez stwierdzenie, że spadek w całości nabyła na podstawie testamentu. Podniosła, że testament znalazła przypadkowo w grudniu 2006 r.

A. Ż. wniósł o oddalenie wniosku zarzucając, że wnioskodawczynie uchybiła rocznemu terminowi do złożenia wniosku, a nadto zarzucił, iż nie jest dopuszczalna zmiana postanowienia, albowiem po A. Ż. zostały wydane dwa postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku .

Postanowieniem z dnia 21 maja 2008 r. Sąd Rejonowy wniosek oddalił.

Sąd ten ustalił, że nabycie spadku po A. Ż. zostało stwierdzone na podstawie ustawy na rzecz tych samych spadkobierców i w jednakowych udziałach postanowieniami z dnia 7.11.1988 r. i 31.01.1989 r. Oba postanowienia są prawomocne. Spadkodawca pozostawił testament notarialny z dnia 19.06.1974 r., powołując w nim do całego spadku A. C. Wnioskodawczynie składając kolejny wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po ojcu w dniu 10.01.2007 r. podała w nim, że testament znalazła w początkach marca 2006 r.

Sąd Rejonowy stanął na stanowisku, że wnioskodawczynie uchybiła rocznemu terminowi do złożenia wniosku o zmianę stwierdzenia nabycia spadku określonego w art. 679 k.p.c. Ponadto stwierdził, że wobec istnienia dwóch postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku po A. Ż., tryb przewidziany art. 679 k.p.c. nie jest właściwy, bowiem w takiej sytuacji stanowi to podstawę wznowienia postępowania.

W apelacji wnioskodawczynie zarzuciła błędne ustalenie daty dowiedzenia się jej o testamencie i w konsekwencji błędne przyjęcie, że wnioskodawczynie uchybiła rocznemu terminowi. Podniosła też, że tryb określony w art. 679 k.p.c. jest właściwy w sprawie, albowiem zdaniem skarżącej wznowienie postępowania byłoby uzasadnione, gdyby istniały odmiennej treści postanowienia spadkowe.

Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 30 października 2008 r., apelację wnioskodawczyni oddalił. Oceniał, że sąd pierwszej instancji prawidłowo stwierdził, iż właściwym postępowaniem w sprawie nie jest tryb przewidziany w art. 679 k.p.c.

Na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczyni Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 4 grudnia 2009 r. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Wskazał, że w sprawie nie budzi wątpliwości, że oba postanowienia stwierdzające nabycie spadku po A. Ż. uprawomocniły się wiele lat wcześniej, wobec czego wznowienie postępowania na podstawie określonej w art. 403 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., tj. późniejszego wykrycia prawomocnego orzeczenia dotyczącego tego samego stosunku prawnego nie jest już możliwe (art. 408 k.p.c.). Między innymi podniósł, że doprowadzenie do stanu, w którym w obrocie pozostaje tylko jedno orzeczenie stwierdzające nabycie spadku, po jednym spadkodawcy w drodze wznowienia postępowania jest pożądane, niemniej jeżeli nie jest to możliwe – nie pozbawia to uprawnionych prawa żądania zmiany równoległe istniejących postanowień przez określenie innego porządku dziedziczenia niż w nich ujęty. Przy tym – ponieważ postępowanie przewidziane w art. 679 k.p.c. toczy się według reguł odnoszących się do postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, które nakładają na sąd obowiązek dokonywania istotnych ustaleń faktycznych z urzędu (art. 670 k.p.c.) i nie wiąże go zgłoszone żądanie (art. 677 § 1 k.p.c.), przyjęć należy, że przewidziana w art. 679 § 3 k.p.c. powinność zmiany orzeczenia występuje w wypadku pozytywnego wyniku przeprowadzonego dowodu, iż spadek w całości lub w części nabyła inna osoba niż wskazana w prawomocnym postanowieniu i dotyczy to (wymaga wprowadzenia tej zmiany) do wszystkich znanych sądowi postanowień. Wprawdzie w ten sposób nie dojdzie do wyeliminowania nieprawidłowości, za jaką należy uznać wielość postanowień stwierdzających nabycie spadku, ale usunięta zostanie przynajmniej najbardziej niepożądana dla porządku prawnego ewentualność istnienia równoległe orzeczeń regulujących spadkobranie w rozbieżny sposób. W praktyce orzeczenie zmieniające w jednakowy sposób dwa lub więcej postanowień stanie się technicznie jednym rozstrzygnięciem, którym legitymować się będzie spadkobierca.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 13 maja 2010 r., II Ca 370/10 zmienił zaskarżone postanowienie Sądu Rejonowego

w ten sposób, iż nadał mu następujące brzmienie: „zmienić orzeczenie w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po A. Ż. zawarte w punkcie II postanowienia Sądu Rejonowego w K. z 7 listopada 1988 r., sygn. akt I Ns 1007/88/K oraz w postanowieniu Sądu Rejonowego z dnia 31 stycznia 1989 r. sygn. akt I Ns 20/89/P w ten sposób, że spadek po A. Ż. zmarłym dnia 24 kwietnia 1975 r. w K. i tu ostatnio stale zamieszkałym nabyła wprost i w całości na podstawie testamentu notarialnego z dnia 19 czerwca 1974 r. sporządzonym przed notariuszem Z. W. A II nr [...]– A. C. z domu Ż. córka A. i M.”.

Sąd drugiej instancji wskazał, że stosownie do dyspozycji art. 679 § 1 k.p.c., który znajduje zastosowanie w sprawie, dowód, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku. Ustawodawca, szeroko określając krąg osób mogących wszcząć postępowanie na podstawie tego przepisu, jednocześnie ograniczył możliwość wystąpienia z takim wnioskiem przez osobę, będącą uczestnikiem postępowania, w którym zapadło kwestionowane orzeczenie. Może ona skutecznie wystąpić jeżeli oparła żądanie na podstawie, której nie mogła poprzednio powołać oraz złożyła wniosek o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku przed upływem roku od dnia, w którym uzyskała możliwość wskazania podstawy uzasadniającej dokonanie zmiany postanowienia. Roczny termin, o którym mowa w tym przepisie, rozpoczyna bieg od dnia, w którym wskazana osoba uzyskała możliwość przytoczenia podstawy uzasadniającej dokonanie zmiany postanowienia.

Sąd Okręgowy podniósł, że A. C. była uczestnikiem zarówno postępowania toczącego się pod sygnaturą akt I Ns 20/89/P zakończonego wydaniem postanowienia z dnia 31 stycznia 1989 r., jak też postępowania, sygn. akt I Ns 1007/88/K, które z kolei zakończyło się postanowieniem wydanym w dniu 7 listopada 1988 r. Uznał, że złożenie przez A. C. wniosku o zmianę postanowienia spadkowego, mogło nastąpić wyłącznie na podstawie, której nie mogła ona powołać w prawomocnie zakończonych tych postępowaniach. Zarazem wniosek taki winien był zostać złożony w terminie jednego roku, liczonego od dnia w którym

wnioskodawczynie uzyskała możliwość wskazania podstawy uzasadniającej dokonanie zmiany postanowienia.

Według oceny Sądu drugiej instancji spełnione zostały obie określone w art. 679 § 1 k.p.c. przesłanki, co uzasadniało merytoryczne rozpoznanie wniosku i w efekcie uwzględnienie jego żądania.

Ustalił bowiem, że wnioskodawczynie w grudniu 2006 r. podczas porządkowania dokumentów po rodzicach, odnalazła testament notarialny sporządzony przez jej ojca A. Ż. w 1974 roku. Odnosząc się do dokonanej przez Sąd pierwszej instancji oceny dowodów, Sąd Okręgowy wskazał, że Sąd Rejonowy dopuścił dowód z przesłuchania stron na okoliczność ustalenia daty i okoliczności związanych z powzięciem przez wnioskodawczynię wiadomości o istnieniu testamentu spadkodawcy, którego istnienia nie byli wcześniej świadomi uczestnicy prawomocnie zakończonych postępowań o stwierdzenie nabycia spadku po A. Ż. Podkreślił, że Sąd pierwszej instancji nie dał wiary zeznaniom wnioskodawczynie, uznając, że są nielogiczne i sprzeczne z materiałem dowodowym, a to w związku z treścią ponownego wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po A. Ż., złożonego przez wnioskodawczynię w dniu 10 stycznia 2007 r. Według jednak oceny Sądu Okręgowego dokonana ocena zeznań wnioskodawczynie była wadliwa, co trafnie zarzuciła skarżąca w apelacji, gdyż przy jej dokonaniu Sąd Rejonowy całkowicie pominął treść jej pisma procesowego złożonego w dniu 16 lutego 2007 r.

Sąd Okręgowy dopuścił nadto dowód z wniosku inicjującego postępowanie w sprawie I Ns 57/07/P, który dotyczył zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po matce wnioskodawczynie M. Ż. Podkreślił, że w treści tego wniosku wnioskodawczynie wskazała, iż testament notarialny matki znaleziony został przez nią w trakcie porządkowania dokumentów po rodzicach w początkach grudnia 2006 r., co dodatkowo potwierdzało przedstawioną przez wnioskodawczynię wersję zdarzeń. Dokonując na nowo oceny całokształtu ujawnionego materiału dowodowego, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że zarówno treść powołanych dokumentów, jak też treść zeznań wnioskodawczynie, muszą prowadzić do ustalenia, iż faktycznie testament notarialny A. Ż. odnaleziony został w grudniu 2006 r.

Sąd drugiej instancji wskazał, że wnioskodawczyni domagała się zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku z dnia 31 stycznia 1989 r., wydanego w sprawie I Ns 20/89/P. Swoje żądanie oparła na stwierdzeniu, że spadkodawca pozostawił testament w formie aktu notarialnego sporządzonego w dniu 19 czerwca 1974 r., którym to testamentem powołał do całości spadku swoją córkę A. C. Tym samym żądanie wniosku w istocie polegało na stwierdzeniu, że udział wnioskodawczyni w spadku jest inny niż zostało to prawomocnie stwierdzone, bowiem zamiast 1/3 części spadku wnioskodawczyni wykazała, iż zgodnie z wolą spadkodawcy odziedziczyła cały spadek. Ponadto podniósł, że inna jest podstawa dziedziczenia.

Sąd Okręgowy, odwołując się do wyводу prawnego Sądu Najwyższego uznał, że przewidziana w art. 679 § 3 k.p.c. powinność zmiany orzeczenia w wypadku pozytywnego wyniku przeprowadzonego dowodu, że spadek w całości lub w części nabyła inna osoba niż wskazana w prawomocnym postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku, wymaga wprowadzenia tej zmiany do wszystkich znanych sądowi postanowień.

W skardze kasacyjnej uczestnik A.Ż., wniósł o uchylenie w całości tego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Skarga kasacyjna została oparta o podstawę określoną w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., w ramach której skarżący zarzucił nieważność postępowania poprzez obrazę art. 379 pkt 3 k.p.c. i art. 219 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.; naruszenie art. 235 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 382 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a także art. 381 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut nieważności postępowania (art. 379 pkt 3 k.p.c.) został oparty na tej podstawie, że w chwili wydania zaskarżonego orzeczenia przed Sądem Rejonowym, toczyło się już odrębne postępowanie II CZ 1498/10 dotyczące postanowienia Sądu Rejonowego I Ns 23/2/08/K, którego żądanie i podstawa faktyczna były tożsame z rozpoznany w niniejszej sprawie. Nastąpiło to, mimo braku połączenia obu spraw do łącznego rozpoznania.

Nieważność postępowania nie pozbawia skutków orzeczenia *ex lege*, lecz uzasadnia jego zaskarżenie z tej przyczyny. Według art. 379 pkt 3 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi, jeżeli o to samo roszczenie między tymi samymi stronami toczy się sprawa wcześniej wszczęta albo jeżeli sprawa taka została już prawomocnie osądzona. O zawisłości sprawy decyduje chwila ukonstytuowania się postępowania. W postępowaniu nieprocesowym stan sprawy w toku następuje z chwilą doręczenia wniosku uczestnikom postępowania, a gdy jedynym uczestnikiem jest wnioskodawca lub gdy postępowanie wszczęto z urzędu – z chwilą podjęcia przez Sąd pierwszej instancji czynności przygotowawczej zmierzającej do rozstrzygnięcia sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1992 r., I CKN 19/92, P.S. 1994, nr 9, s. 72). W sprawie wniosek wpłynął dnia 10 czerwca 2007 r. i został doręczony uczestnikowi w dniu 31 marca 2008 r., natomiast skarga o wznowienie postępowania spadkowego zarejestrowana pod sygn. akt I Ns 2302/08/K (sygn. akt zażaleniowych II Cz 1498/10, obecna sygn. I Ns 2063/100) wpłynęła w dniu 21 sierpnia 2008 r. Abstrahując od braku tożsamości żądań, ze względu na późniejsze wniesienie skargi o wznowienie niż zawiśnięcie sprawy, w której jest rozpoznawana skarga kasacyjna, gdyby przedmiotowe granice obu spraw były tożsame zarzut zawisłości sprawy mógłby być uzasadniony w odniesieniu do sprawy o sygn. I Ns 2063/10.

Poza tym, gdy w sprawie zawistej później zostanie wydane prawomocne orzeczenie, to jego powaga rzeczy osądzonej eliminuje jej zawisłość i skutkuje już koniecznością odrzucenia pozwu (wniosku) w sprawie zawistej wcześniej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 września 1994 r., III CRN 36/93, OSNC 1995 nr 1, poz. 20). Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, a zatem zaskarżone skargą kasacyjną orzeczenie jest prawomocne i korzysta w toku postępowania kasacyjnego z przymiotu powagi rzeczy osądzonej. Ze wskazanych względów zarzut nieważności postępowania był nieuzasadniony. Przy tej okazji zauważyć należy, że sąd któremu sprawa została przekazana jest związany wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy (art. 398²⁰ k.p.c.) i Sąd Okręgowy tę wykładnię zastosował także w zakresie wskazanej relacji pomiędzy postępowaniem unormowanym w art. 679 § 1 k.p.c. a postępowaniem o wznowienie postępowania.

Według skarżącego mające wpływ na treść orzeczenia naruszenie art. 235 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c. miało polegać na zaniechaniu przesłuchania wnioskodawczynie i dokonaniu odmiennej oceny tego dowodu z jej zeznań pomimo, że były one sprzeczne ze składanymi wcześniej oświadczeniami procesowymi, co skutkowało koniecznością jej bezpośredniego przesłuchania przed Sądem drugiej instancji.

Tymczasem zasada bezpośredniości, z której wynika obowiązek prowadzenia postępowania dowodowego przed sądem orzekającym obowiązuje w takim zakresie, jak to normuje kodeks postępowania cywilnego i jednym z wyjątków od niej jest art. 382 k.p.c. Przepis ten nie nakłada na sąd odwoławczy obowiązku prowadzenia uzupełniającego postępowania dowodowego (por. np. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1998 r., III CKN 440/97, nie publ.). Wyraża on tylko zasadę, że podstawą orzekania przez sąd apelacyjny są wszystkie dowody przeprowadzone w sprawie. Omawiany zarzut był więc już z tego względu nietrafny, że z hipotez wskazanych przepisów nie wynikał obowiązek Sądu Okręgowego przeprowadzenia z urzędu dowodu z ponownego przesłuchania wnioskodawczynie.

Sporny w judykaturze problem, czy na podstawie dowodów zebranych w postępowaniu przed sądem rejonowym, sąd okręgowy może dokonać innych ustaleń faktycznych na skutek przeprowadzenia odmiennej oceny dowodów bez ich ponowienia lub uzupełnienia został rozstrzygnięty ostatecznie w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98 (OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124) mającej moc zasady prawnej. Sąd drugiej instancji może zmieniać ustalenia faktyczne stanowiące podstawę wydania wyroku sądu pierwszej instancji bez przeprowadzenia postępowania dowodowego uzasadniającego odmienne ustalenia chyba, że szczególne okoliczności wymagają ponowienia lub uzupełnienia tego postępowania. Skarżący tymczasem dokonał nieuprawnionego, bo niewynikającego z tezy tej uchwały wyводу, prowadzącego do wniosku, że jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach można odstąpić od zasady ponownego przeprowadzenia przez Sąd drugiej instancji dowodów osobowych. Sąd drugiej instancji w sposób logiczny i zgodny z doświadczeniem życiowym, dokonując odmiennej ustalenia co do daty odnalezienia przez wnioskodawczynię

testamentu, omówił na nowo cały zgromadzony materiał dowodowy. W świetle tej argumentacji należy dojść do wniosku, że brak było szczególnych względów przemawiających za ponowieniem przesłuchania wnioskodawczynie przed Sądem drugiej instancji. Pełnomocnik skarżącego nie tylko, że z takim wnioskiem nie wystąpił, ale cofnął wniosek dowodowy o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka A. Ź. Sąd Najwyższy jest związany podstawą faktyczną zaskarżonego orzeczenia, a skargi kasacyjnej nie można opierać na zarzutach dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 398 § 3 k.p.c.).

Skarżący naruszenia art. 381 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 dopatrzył się w następstwie dopuszczenia przez Sąd drugiej instancji dowodu z pisma z dnia 15 lutego 2010 r., pomimo, że dowód ten został zgłoszony przez wnioskodawczynię dopiero w apelacji, zaś jego zgłoszenie było możliwe i celowe już przed Sądem pierwszej instancji. W odniesieniu do tego zarzutu podnieść należy, że akta I Ns 56/07/P zostały dołączone do akt sprawy w początkowej fazie postępowania pierwszoinstancyjnego, w związku z dołączeniem do nich wypisu aktu notarialnego zawierającego przedmiotowy testament notarialny i dowód z wszystkich dokumentów znajdujących się w tych aktach został przeprowadzony z urzędu, skoro je ujawnił w celach dowodowych Sąd Rejonowy na rozprawie w dniu 21 marca 2008 r. (por. k. 49). W związku z tym odwołanie się w apelacji przez wnioskodawczynię do kserokopii pisma z dnia 15 lutego 2007 r. złożonego do sprawy I Ns 56/07/P było zbędne, gdyż było ono elementem materiału dowodowego, którym dysponował już Sąd pierwszej instancji. Sąd drugiej instancji nie prowadził dowodu z tego dokumentu. W tym stanie rzeczy nie mogło dojść do naruszenia art. 381 k.p.c., a Sąd Okręgowy skoro poczynił odmienne ustalenia, miał obowiązek ocenić także pismo wnioskodawczynie z dnia 14 lutego 2007 r., czego trafnie dokonał.

Z tych względów skarga kasacyjna uległa oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.).

